Наталія Дубицька
адвокат, аспірант кафедри цивільного права
юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

МЕЖІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ: ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ КОЛІЗІЙНІ АСПЕКТИ

Донедавна у своїх наукових працях дослідники мало говорили про межі, а той не піднімали цю тему взагалі. Але ніхто так і не окреслив цього питання у своєму дослідженні.

Знавці цивільного права вжили термін «логічні межі» понять заходів процесуального примусу та юридичної відповідальності в цивільному процесі. Чи тотожні терміно-поняття «межі» відповідальності у приватному праві і вищезазначене «логічні межі»? Це питання потрібно дослідити з огляду на значимість категорії приватного права та місця приватної відповідальності у праві взагалі .І це буде відповіддю на питання

Видається більш правильно говорити про межі приватної відповідальності в контексті захисту прав і свобод людини і громадянина. Так як на сьогодні є розширений перелік правомочностей суб'єкта правовідносин, то не варто говорити про те , що за умови відсутності відповідної норми права про порушення права Людини, останнє не буде вважатися порушеним. Тобто в контексті розгляду та аналізу правовідносин приватно - правових, можемо говорити про те, що логічно припускати так звані рамки (межі) відповідальності в кожній конкретній ситуації

Тож, виникає запитання: «межі відповідальності» – це розмір шкоди, характер і глибина моральної шкоди, яка визначається у розмірі , як правило, не більше як майнова .

Видається, що саме принципи, основоположні засадничі підвалини приватного права «справедливість, добросовісність і розумність» мають бути тими детермінантами для встановлення меж відповідальності. Така практика існує й сьогодні, зокрема, суддя оцінює справу за своїм внутрішнім переконання, нововведенням в цьому ракурсі стало право судді вибирати норму права, якщо потрібно захисти порушене, невизнане , оспорювати право особи чи інтерес. І не випадково, адже , видається, це не є дискрецією суду, а так

званою «інваріативною» імпліцитною поведінковою концепцією, яка сприятиме правосуддю вийти за межі середнього рівня кваліфікації самими громадянами часто, то здійснити правосуддя якісно.

В руслі аналізу останніх змін до чинного законодавства та взагалі наукою літератури, постають запитання: «чи лише розмір та характер шкоди є тими детермінантами визначення меж відповідальності? Чи достатньо лише матеріальної та /або моральної шкоди , чи можна віднести і до якого ж виду відповідальності, скажімо, вибачення у пресі або оголошене публічно ?! І чи є це моральна шкода». Не думаю. Видається в межах кваліфікації правопорушення (делікту) досить часто треба розширювати перелік різновидів одного виду відповідальності для більш точного та ефективного захисту Людини. Це можна обґрунтувати, на наше переконання, й тим фактом, що на сьогодні відсутній законодавчий чи навіть доктринальний приблизний перелік прав і свобод , та види порушень за них. Так. В умовах реформування правової системи в України , це було б і недоречно. Відтак, не зовсім аргументованим буде встановлювати чи обмежувати різновиди відповідальності за найскладніші види правопорушень у сфері приватно - правових відносин, більш правильно буде говорити про встановлення логічних меж до розміру та характеру.

Способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути:

1) визнання права;
2) визнання правочину недійсним;
3) припинення дії, яка порушує право;
4) відновлення становища, яке існувало до порушення;
5) примусове виконання обов’язку в натурі;
6) зміна правовідношення;
7) припинення правовідношення;
8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Між тим, треба по-іншому глянути на ці формулювання, які вже досить довго вважаються в нашій науці аксіоматичними. Зокрема, це стосується й

порівняльного аспекту засобів захисту та заходів цивільної відповідальності. Точка зору про їх самостійні статуси не враховує того, що невигідні, несприятливі наслідки (обтяження) майнового характеру і є одночасно заходами захисту. Так, Конституційний суд України у своєму рішенні вказав, що засади цивільної відповідальності визначаються виключно законами України.

Слід резюмувати, очевидно, й те, що обидві тези про правові підстави для існування та розмежування різноманітних видів ризиків мають в свою чергу прагматично та теоретично недосконалі та незавершені формулювання, які в свою чергу потребують уточнення, перегляду. Нові методологічні конструкції виникають «на горизонті» формулювання теоретико - правових дискусій та відображаються у модерному «техніко-юридичному» світогляді. Останнє, позаяк, відображається у сталому зв'язку із принципом «повного відшкодування» цивільної відповідальності

Традиційно в українській цивілістичній науці виокремлюють три основні групи зобов'язань(йдеться про немайнові):

1) послуги лікарів

2) такі, що виступають в якості доповнення до майнового (оренди житла із зобов'язанням повернення не пізніше певної години і не створювати шуму або до речового права;

3) непоіменовані зобов'язання (не грати в карти, не відвідувати розважальних закладів).

В науці приватного права стала усталеною вже позиція про формування теорії дихотономії права, де викристалізованих, «чистих» правовідносин не існує. Ті чи інші ситуації вимагають часто застосування цілої низки норм, і це виправдано з огляду на необхідність більш точної кваліфікації правопорушення. В юридичній системі координат права, як видається, ядром або серцевиною виступає все ж таки основоположний норматив «добросовісність, справедливість, розумність». На нашу думку, цей засадничий людино центристський постулат мав би бути тим детермінантом, який формує «межі» відповідальності у приватному праві

Щодо більш конкретних показників ідентифікації та визначення меж відповідальності, то варто згадати й про специфіку суб’єкта правопорушення, адже у сфері приватно - правових відносин їх перелік є доволі розгалуженим і

«об’ємним». Серед них і держава, і органи виконавчої влади , і фізичні особи, і суб’єкт господарювання

Вважаю досить послідовною тезу про те, що і договірна, і деліктна відповідальність може поєднуватися в рамках одного виду правовідносин. В цьому аспекті доречно буде наголосити про межі відповідальності, адже саме завдяки цьому приклад яскраво простежується (симбіоз) пріоритет договірної відповідальності (якщо в договорі передбачено більший розмір та обсяг збитків, то застосовуються договірні санкції), якщо ж у договорі не передбачено було межі відповідальності, то підлягатимуть використанню ті рамки, які будуть доведені у судовому порядку.

Здавалося б усе просто, аж ніяк! Перед нами часто постають багато проблем на практиці. Це пов’язано і з відсутністю чіткої регламентації визначення формули розміру моральної шкоди, і немає єдиного підходу до встановлення тієї межі розміру та обсягу матеріальної шкоди, інших витрат (проценти за користування чужими грошима, інфляційні витрати тощо, компенсаційні витрати).

Таким чином, на сьогодні є нагальна потреба встановити на законодавчому рівні нормативи визначення як моральної шкоди, так і визначення меж матеріальної шкоди. Пропоную визначити єдину матрицю такої дуалістичної моделі, яка б була універсальної і в сфері договірних відносин, і в спектрі деліктних.

Ці проблемні аспекти правового регулювання меж відносин відповідальності у приватному праві потребують подальшого наукового дослідження у спектрі аналізу праволюдинних проблем

Список використаних джерел

1. Konstytutsiia Ukrainy. Data onovlennia 07.02.2019. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show

2. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 19.07.2019 r. № 2341-III. (2019). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 25–26, from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15

3. Vasilyeva A.S. Podtserkovnyy O.P. Khozyaystvennoye pravo Ukrainy/ (2008). Kharcov: OOO “ Odissey”[in Russian]